

**Falsafa doktori (phd) dissertatsiyasi mavzusining dolzarblilik va zaruriyatini
tanlash bo'yicha qo'llanma**
(ilmiy tadqiqotchilar uchun ma'lumot)

Ilm-fan va texnologiyalar jadal rivojlanayotgan hozirgi davrda har bir sohadagi yangilanishlar va transformatsion o'zgarishlar ilmiy tadqiqotlarning mazmuni, shakli hamda yo'nalishlariga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Globallashtirish, raqamlashtirish, iqtisodiy va ijtimoiy munosabatlardagi murakkabliklar, resurslardan samarali foydalanish ehtiyoji, ekologik xavfsizlik, inson salomatligini saqlash, ta'lim sifatini oshirish va boshqa shu kabi dolzarb muammolar hozirgi ilmiy tadqiqotlarning markazida turmoqda. Shu sababli, tanlangan mavzu ilmiy-nazariy, amaliy va metodologik jihatdan nafaqat dolzarb, balki zarur ham hisoblanadi.

Tadqiqot mavzusi bugungi kunda nafaqat mahalliy, balki global miqyosdagi muhim masalalarni qamrab olganligi bilan ajralib turadi. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti va Vazirlar mahkamasining so'nggi yillardagi qarorlarida, davlat strategiyalarida, tarmoq dasturlarida ham ushbu masalaning hal etilishi ustuvor yo'nalishlardan biri sifatida ko'rsatib o'tilgan. Mavzu bo'yicha ilgari o'tkazilgan ilmiy tadqiqotlar mavjud bo'lsa-da, ularning ko'pchiligi zamonaviy sharoitdagi real holat, texnologik taraqqiyot darajasi, milliy xususiyatlar yoki global tendensiyalarni yetarli darajada hisobga olmagan. Bu esa mavzuni yangicha ilmiy yondashuvlar asosida chuqur o'rganishni taqozo etadi.

Shuningdek, tanlangan mavzuning dolzarbligini quyidagi jihatlar bilan asoslash mumkin:

1. Nazariy asoslash zarurati – Mavzu doirasida mavjud ilmiy tushunchalar, yondashuvlar va paradigmalarning takomillashuvga muhtojligi, ba'zi konseptual bo'shliqlarning mavjudligi uni ilmiy asosda chuqur tadqiq etishni talab etadi.

2. Amaliy muammolarning mavjudligi – Sohada mavjud bo'lgan amaliy muammolarni aniqlash, ularning sabab-oqibatlarini tahlil qilish va samarali yechimlar taklif etish zaruriyati tadqiqot ishining amaliy ahamiyatini oshiradi.

3. Innovatsion yondashuvlar ishlab chiqish ehtiyoji – Yangi uslub, metod, model yoki texnologiyalarni taklif qilish orqali mavjud tizimlarni modernizatsiya qilish imkoniyati mavjudligi mavzuni aktual holga keltiradi.

4. Normativ-huquqiy asoslarni takomillashtirish lozimligi – Agar mavzu huquqiy soha bilan bog'liq bo'lsa, mavjud me'yoriy hujjatlarni tahlil qilish, ularning kamchiliklarini aniqlash va takomillashtirish bo'yicha ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqish imkoniyati mavjud.

5. Mahalliy va xalqaro tajriba tahliliga asoslanganlik – O'zbekiston va boshqa davlatlar tajribasining solishtirma tahlili asosida innovatsion,

optimallashtirilgan yondashuvlarni ishlab chiqish orqali mavzu universal ilmiy ahamiyat kasb etadi.

6. Barqaror taraqqiyot maqsadlariga (SDG) muvofiqligi – Tadqiqot mazmuni BMTning Barqaror rivojlanish maqsadlariga bevosita yoki bilvosita aloqadorligi sababli, uni global ilmiy muammolar kontekstida ko‘rib chiqish mumkin.

Asosiy struktura asosida ijtimoiy-gumanitar yo‘nalish (pedagogika, psixologiya, sotsiologiya, falsafa, tarix, tilshunoslik, madaniyatshunoslik, siyosatshunoslik va boshqa shu kabi) bo‘yicha ilmiy asoslangan, mukammal va hajmli tarzda tanlangan mavzuning dolzarbligi va zaruriyatini yoritadi.

Mavzuning dolzarbligi va zaruriyati (ijtimoiy-gumanitar yo‘nalishi misolida) bugungi globallashuv davri, jadal axborotlashuv, madaniyatlararo integratsiya, inson manfaatlariga yo‘naltirilgan taraqqiyot modeli hamda ijtimoiy ong va identitetdagi murakkab o‘zgarishlar — ularning barchasi ijtimoiy-gumanitar sohalarning dolzarbligi va ularning jamiyatdagi o‘rnini yana-da oshirishga sabab bo‘lmoqda. Inson kapitali, ma'naviyat, fuqarolik ongini yuksaltirish, ijtimoiy adolat, barqaror taraqqiyot, madaniyatlararo muloqot, til va tafakkur, gender tengligi, milliy identitet kabi tushunchalar har qanday davlatning siyosiy-ijtimoiy barqarorligi va taraqqiyotining negizi sifatida e'tirof etiladi.

Tanlangan mavzu ijtimoiy-gumanitar sohalardagi fundamental va amaliy masalalarni yoritish, mavjud muammolarni chuqur tahlil qilish va ularning ilmiy yechimlarini ishlab chiqishga yo‘naltirilgani sababli, bugungi ilmiy muhitda o‘zining dolzarbligi bilan ajralib turadi. Xususan, O‘zbekiston Respublikasining 2022–2026 yillarga mo‘ljallangan Taraqqiyot strategiyasi, “Yangi O‘zbekiston – yangi islohotlar makoni” tamoyili asosida amalga oshirilayotgan islohotlar, xalqparvarlik, adolatparvarlik, ijtimoiy tenglik va inson huquqlarini ta'minlashga doir davlat siyosatining asosiy yo‘nalishlari ijtimoiy-gumanitar fanlarning rolini keskin oshirmoqda.

Mavzuning dolzarbligini bir necha asosiy jihatlar orqali aniqlash mumkin:

1. Inson omiliga yo‘naltirilgan yondashuv zarurati

Bugungi taraqqiyot konsepsiyalari markazida inson, uning salohiyati, huquqlari, qadriyatlar va erkinliklari turadi. Ijtimoiy-gumanitar fanlar ushbu yo‘nalishdagi tahlil va tushuntirish vositasi bo‘lib xizmat qiladi. Shu nuqtayi nazardan, tanlangan mavzu jamiyatdagi dolzarb muammolarni – ijtimoiy tengsizlik, madaniy identitet inqirozi, shaxsiylikning yo‘qolishi, axloqiy inqiroz, ruhiy zo‘riqishlar va boshqa ko‘plab masalalarni yechish yo‘llarini ilmiy asosda izlab topishga xizmat qiladi.

2. Milliy madaniyat va an'anaviy qadriyatlarni saqlash zaruriyati

Global madaniyat bosimi ostida milliy qadriyatlar va madaniy identitetni saqlash masalasi dolzarb bo'lib bormoqda. Shu sababli, tarix, madaniyatshunoslik, etnologiya, sotsiologiya, tilshunoslik, psixologiya, falsafa kabi fanlar asosida o'tkaziladigan tadqiqotlar milliy o'zlikni anglash va uni mustahkamlashda muhim ilmiy ahamiyat kasb etadi.

3. Yoshlar tarbiyasi va ma'naviyat masalalari

Yosh avlodda milliy g'urur, fuqarolik ong, mustaqil fikrlash va sog'lom ijtimoiy pozitsiyani shakllantirish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Bu esa pedagogika, psixologiya, falsafa, axloqshunoslik kabi fanlar doirasida chuqur tahlil va yondashuvlarni talab etadi. Xususan, yoshlarning ijtimoiy faolligi, axborotga nisbatan tanqidiy munosabati, raqamli muhitdagi ijtimoiy moslashuvi va o'zini anglash muammolari zamonaviy ilmiy izlanishlarga ehtiyoj tug'dirmoqda.

4. Madaniyatlararo muloqot va tolerantlikni rivojlantirish

Hozirgi globallashtirilgan dunyoda turli madaniyat va millat vakillari o'rtasida o'zaro anglashuvni mustahkamlash, millatlararo totuvlikni saqlash, ekstremizm va radikalizmga qarshi mafkuraviy immunitetni shakllantirish dolzarb masaladir. Ushbu mavzularning ijtimoiy-falsafiy, sotsiologik, siyosiy va madaniyatshunoslik yondashuvlar asosida tadqiq qilinishi ularni tizimli tushunishga xizmat qiladi.

5. Til va tafakkur muammolari

Tilshunoslik, psixolingvistika, semiotika, kommunikatsiya nazariyalari doirasida olib boriladigan tadqiqotlar inson tafakkurining shakllanishi, axborotni qayta ishlash, ma'no anglash va madaniy tafovutlarni o'rganishda muhim o'rinni egallaydi.

Ayniqsa, davlat tili va xorijiy tillar o'rganilishi, til siyosati, ommaviy madaniyatdagi til o'zgarishlari mavzuning dolzarbligini oshiradi.

6. Ijtimoiy barqarorlik va fuqarolik jamiyati

Siyosatshunoslik, huquqshunoslik va sotsiologiya sohalaridagi tadqiqotlar ijtimoiy adolat, ishtirokchilik, mas'uliyatli boshqaruv, shaffoflik va korrupsiyaga qarshi kurash kabi dolzarb ijtimoiy muammolarni o'rganishga xizmat qiladi. Tanlangan mavzu fuqarolik jamiyati institutlarini rivojlantirish, ijtimoiy sheriklik, demokratik islohotlarning ichki mexanizmlarini ochib berish imkonini beradi.

7. Metodologik yangilanish va nazariy asoslar takomillashuvi

Ijtimoiy-gumanitar fanlar metodologiyasi so'nggi yillarda yangi paradigmalarning – konstruktivizm, postmodernizm, dekonstruksiya, intersubektivlik kabi yondashuvlar ta'sirida keskin yangilanmoqda. Mavzu doirasida ana shunday metodologik yondashuvlarni ishlab chiqish yoki amaliyotga joriy etishning o'zi alohida ilmiy ahamiyat kasb etadi.

Bundan tashqari, O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi, vazirliklar, oliy ta'lim muassasalari va ilmiy-tadqiqot institutlarining so'nggi yillardagi ilmiy

yo‘nalishlari, davlat grantlari doirasidagi tanlovlar, ilm-fan va texnologiyalar rivojiga qaratilgan dasturlar ham ushbu mavzuga bo‘lgan ehtiyojni yana bir bor isbotlab bermoqda.

Ayniqsa, yosh olimlar, doktorantlar va tadqiqotchilar tomonidan amalga oshirilayotgan ilmiy izlanishlar amaliyot bilan uyg‘unlashgan holda, jamiyatning real ehtiyojlarini qondirishi zarurligi dissertatsiya mavzusini tanlashda asosiy mezonlardan biri hisoblanadi.

Shu nuqtayi nazardan, ushbu tadqiqot mavzusi O‘zbekistonning ijtimoiy-iqtisodiy, texnologik, madaniy yoki huquqiy rivojlanishiga bevosita hissa qo‘shish salohiyatiga ega bo‘lgan muhim ilmiy yo‘nalishlardan biri sifatida e’tirof etiladi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, tanlangan mavzu hozirgi zamon ilm-fani va amaliyoti nuqtayi nazaridan o‘zining dolzarbligi, nazariy va amaliy ahamiyati, ilmiy yangiligi, natijalarni implementatsiya qilish imkoniyati bilan ajralib turadi va shu sababli kompleks ilmiy tahlil va tadqiqot olib borishni taqozo etadi.